ΕΠΙΣΗΜΗ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΣΥΝΑΓΩΓΗΣ ΧΑΝΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η αρχαιότερη μαρτυρία περί εβραϊκής κοινότητας στην Κρήτη, αναφέρεται σε μια εγκύκλιο – επιστολή υπέρ των Εβραίων, που εστάλη από τη ρωμαϊκή Γερουσία (142 π.Χ. προς διάφορες χώρες, έπειτα από αίτηση των Συμεών του Χασμανίου. Δεδομένου ότι η εγκύκλιος αυτή εστάλη και προς την κρητική πόλη Γορτυνία (Α' Μακ. 15:23), μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπήρχε εκεί εβραϊκή Κοινότητα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία περί της ύπαρξης εβραϊκών οικισμών στην Κρήτη, μετά την κατάληψη της από τους Ρωμαίους στα 68-67 π.Χ. Ο ψευτό-Αλέξανδρος, ο οποίος μετά το θάνατο του Ηρώδη υπεστήριξε ότι ήταν γιος του, βρήκε ένθερμους υποστηρικτές και οικονομική ενίσχυση μεταξύ των Εβραίων της Κρήτης.

Ο Φίλων της Αλεξανδρείας αναφέρει την Κρήτη μεταξύ των χωρών με μεγάλο εβραϊκό πληθυσμό (LegationadGaium, 282). Σύμφωνα με την Καινή Διαθήκη (Πράξεις, 2:11), στην Ιερουσαλήμ ζούσαν Εβραίοι από την Κρήτη. Ο Ιώσηπος, μάλιστα παντρεύτηκε στη Ρώμη, μια γυναίκα που ανήκε σε μια εξέχουσα εβραϊκή κρητική οικογένεια (Ios., Life, 427).

Μετά το διαμελισμό της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, το 395, η νήσος παρέμεινε τμήμα της ανατολικής αυτοκρατορίας. Υπό τον βυζαντινό αυτοκράτορα Θεοδόσιο Β' (408-50) οι Εβραίοι της Κρήτης καταπιέστηκαν σκληρά. Πιθανόν, σαν συνέπεια αυτής της καταπίεσης, το 440 εμπιστεύτηκαν τη μοίρα τους σε έναν ψευδο-μεσσία, ο οποίος υποστήριζε ότι ήταν ο Μωυσής, σταλμένος εξ ουρανού για να οδηγήσει τους Εβραίους της Κρήτης διά μέσου της θάλασσας στη Γη της Επαγγελίας. Οι περισσότεροι από εκείνους που πήδηξαν μέσα στη θάλασσα και δεν πνίγηκαν, προσηλυτίσθηκαν στον χριστιανισμό.

Το 823 εισέβαλαν στην Κρήτη οι Σαρακηνοί, οι

Phoca PDF

οποίοι συνάντησαν μια οχυρωμένη πόλη περιβαλλόμενη από μια τάφρο (ή «χαντάκι»), από όπου παράγεται και η ξενική ονομασία της νήσου, ως Candia. Το 961 οι Βυζαντινοί κατόρθωσαν να ανακαταλάβουν την Κρήτη. Η θέση των Εβραίων από τους Άραβες και τους Βυζαντινούς δεν είναι ξεκαθαρισμένη.

Γενικά οι Μουσουλμάνοι ηγεμόνες κέρδισαν τη συμπάθεια των ντόπιων, ενώ υπό την ανατολική αυτοκρατορία η θέση τους, παρόλο ότι δεν ήταν ζηλευτή, δεν ήταν κατά πάσα πιθανότητα χειρότερη από εκείνη των άλλων περιοχών που τελούσαν υπό χριστιανική βυζαντινή κηδεμονία.

Κατά την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1204-166) έλαβε χώρα η συγχώνευση διαφόρων εβραϊκών κοινοτήτων.

Οι Ρωμανιώτες, αποτέλεσαν την ιθύνουσα τάξη. Η ομιλούμενη από αυτούς ελληνική γλώσσα εισχώρησε ακόμα και στις λειτουργίες της συναγωγής. Σε όλη αυτή την περίοδο, Εβραίοι από Ανατολή και Δύση ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη νήσο, διατηρώντας την επικοινωνία και τους δεσμούς με τα λοιπά εβραϊκά κέντρα.

Το 1228, ο ραβίνος Μπαρούχς μπεν Ισαάκ, στο δρόμο προς την Παλαιστίνη, συνάντησε στην πόλη Ηράκλειο μια μικρή εβραϊκή Κοινότητα, η οποία εξέπληξε για τη χαλαρότητα στην τήρηση των ιουδαϊκών παραδόσεων. Τότε θεσπίστηκαν μια σειρά από κανόνες “TakkanotKandyah” («Οι Κανόνες της Κρήτης»), για τον περιορισμό των καταχρήσεων.

Παρόλα αυτά, ακόμα και κατά την περίοδο της ευημερίας, οι Εβραίοι της Κρήτης δεν ξεπέρασαν τους 1.160. Έζησαν, κυρίως στις πόλεις-λιμάνια Ηράκλειο, Χανιά και Ρέθυμνο.

Οι Εβραίοι αποτέλεσαν μια μέση τάξη μεταξύ του ελληνικού πληθυσμού και των φεουδαρχών ευγενών, πλην, όμως τους συμπεριφέρονταν σαν «δουλοπάροικους» και εξαρτιόταν από την ευνοιοκρατία των Βενετών αξιωματούχων. Από το 1350 υποχρεώθηκαν να κατοικούν σε μια συγκεκριμένη συνοικία (Ciudecca) και όχι μόνο να φορούν επί του στήθους το διακριτικό εβραϊκό σήμα, αλλά να το αναρτήσουν επί των οικιών τους. Κατά τη γιορτή των Επιφανείων ήταν υποχρεωμένοι να συνεισφέρουν στην Εκκλησία ένα δουκάτο κατά κεφαλή για το άναμμα των καντηλών. Αναφέρονται επίσης και διαμαρτυρίες, ότι οι Εβραίοι έλεγχαν τον κύριο όγκο του εμπορίου. Όταν το 1364 ξεσηκώθηκε ο ελληνικός πληθυσμός οι Εβραίοι του CastelNuovoσφαγιάσθηκαν από τους στασιαστές. Περίπου έναν αιώνα αργότερα, το 1449-50, οι Εβραίοι κατηγορήθηκαν ότι επιδείκνυαν περιφρόνηση για το χριστιανισμό, σταυρώνοντας το πασχαλινό αρνί, μια πρωτότυπη παραλλαγή της «αιματηρής κατηγορίας».

Δύο χρόνια αργότερα το 1452, οι Εβραίοι κατηγορήθηκαν από μια καλόγρια, ότι βεβήλωσαν την Όστια (Host). Εννέα προύχοντες της εβραϊκής κοινότητας Ηρακλείου συνελήφθησαν και δικάστηκαν στη Βενετία, αλλά μετά από διετή φυλάκιση αποφυλακίστηκαν.

Γενικά, η κεντρική κυβέρνηση προσπάθησε να προστατεύσει τους Εβραίους, οι οποίοι με τη σειρά τους απέδειξαν τη νομιμοφροσύνη τους.

Ένα απεχθές καθήκον της εβραϊκή κοινότητας ήταν η υποχρέωση να παρέχει έναν εκτελεστή.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου με την Τουρκία το 1538, φήμη ότι οι Εβραίοι απέκρυπταν Τούρκους στη συνοικία τους, οδήγησε σε επίθεση εναντίον τους από τον ελληνικό πληθυσμό. Η σφαγή αποφεύχθηκε με την παρέμβαση του βενετικού στρατού, η δε ημέρα αυτή καθιερώθηκε να γιορτάζεται σαν το «Πουρίμ του Ηρακλείου».

Το 1568 ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως έστειλε εγκύκλιο προς τους Χριστιανούς του Ηρακλείου επιπλήττοντας τους για τη σκληρή μεταχείριση των Εβραίων. Όταν, όμως, διοίκησε τη νήσο ο φανατικός GiacomoFoscarini(1574-77), θεσπίστηκαν σκληρά αντι-εβραϊκά μέτρα για τον περιορισμό των Εβραίων ή τον εξαναγκασμό τους να αλλαξοπιστήσουν.

Η Εβραϊκή Κοινότητα φορολογήθηκε βαριά και έγινε θύμα εκβιασμών για τη χρηματοδότηση του πολέμου κατά των Τούρκων. Παρόλα αυτά, η κατάσταση των Εβραίων υπήρξε, συγκριτικά ασφαλής. Με ορισμένες εξαιρέσεις, ήταν Βενετοί υπήκοοι και αναγνωρίζονταν σαν πολίτες. Μόνο σε λίγους, όμως, από αυτούς επετράπη να ασχοληθούν με το χονδρεμπόριο. Παρά ταύτα, κυριάρχησαν στο εξαγωγικό εμπόριο της νήσου. Εμπορεύονταν ζάχαρη, κερί, σιδηρικά, δέρματα, γυναικεία κοσμήματα, λουλάκια και κρασιά, ενώ άλλοι ασχολούνταν με χρηματιστηριακές και τραπεζικές εργασίες.

Phoca PDF

Το 1416, απαγορεύτηκε στους Εβραίους η αγορά αγροτεμαχίων από το φόβο ότι ολόκληρο το νησί θα κατέληγε να γίνει ιδιοκτησία τους. Το 1423, η βενετική Γερουσία απαγόρευσε σε όλους τους Βενετούς υπήκοους Εβραίους να αγοράζουν γη. Όσοι δεν ήταν ιδιοκτήτες γης, υποχρεώθηκαν εντός διετίας να μεταβιβάσουν την κυριότητα αυτή σε άλλους ιδιοκτήτες. Το 1433 τους απαγορεύτηκε να κάνουν χρέη χρηματομεσίτη. Η πλειοψηφία, όμως, του εβραϊκού πληθυσμού της Κρήτης ήταν τεχνίτες, ράφτες, υποδηματοποιοί, φουράρηδες, υφάντες μεταξωτών και βαφείς.

Οι Takkanot (Κανόνες) του Ηρακλείου (από τον 13^{ο} μέχρι τον 16^{ο} αιώνα) μας αποκαλύπτουν ότι οι Εβραίοι είχαν το δικαίωμα της αυτοδιαχείρισης των κοινών τους, κυρίως σε ό,τι αφορά τα θρησκευτικά ζητήματα. Στην πόλη του Ηρακλείου υπήρχαν τέσσερις συναγωγές: «Η μεγάλη», ή «Κοανίμ», ή «Ασκεναζίμ» και «Η Υψίση».

Η Κοινότητα ανέδειξε πολλούς σοφούς ταλμουδιστές και ραβίνους, ιδιαίτερα μεταξύ των οικογενειών Δαμέδεγο και Καψάλη. Ανάμεσα στους φημισμένους σοφούς της Κρήτης, συγκαταλέγονται ο ιστορικός Ελιγιά μπεν Ελκανά Καψάλη, οι φιλόσοφοι, Ιωσήφ Σολομών Δαλμέδεγο, Ελιγιά μπεν Ελιέζερ, Σεμαργιά μπεν Ελιγιά Ικρίτι, Ελιγιά Δαλμέδεγο και ο ραβίνος και ποιητής Μιχαέλ μπεν Σαμπετάι Μπάλμπα.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Η τουρκική κυριαρχία (1669-1898) σημείωσε πτώση της πολιτιστικής ζωής των εβραϊκών κοινοτήτων. Το 1873 απαγγέλθηκε κατά των Εβραίων μια «αιματηρή κατηγορία» και ο Γάλλος πρόξενος μεσολάβησε αποτελεσματικά υπέρ αυτών. Όταν η Κρήτη, έγινε ανεξάρτητη, το 1897, ο εβραϊκός πληθυσμός αριθμούσε 1.150 άτομα, εκ των οποίων 200 οικογένειες κατοικούσαν στον Ηράκλειο, 20 στα Χανιά και 5 στο Ρέθυμνο. Η Κρήτη ενώθηκε με την Ελλάδα το 1912. Το 1900 τα Χανιά είχαν 726 ελληνόφωνους Εβραίους.

(Στοιχεία από την εγκυκλοπαίδεια “Judaica”, τ. 5, σελ. 1.088).

Β’ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ – ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

ΧΑΝΙΑ: ΝΑΥΑΓΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τις παραμονές του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, οι Εβραίοι της Κρήτης δεν υπερέβαιναν τα 400 άτομα, η πλειονότητα των οποίων ήταν μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς.

‘Όταν η μπότα του κατακτητή πάτησε σε ελληνικό έδαφος, ορισμένες εβραϊκές οικογένειες της ηπειρωτικής Ελλάδας, κρίνοντας την Κρήτη ως ασφαλέστερο μέρος, διέφυγαν στα Χανιά. Με το που κατέλαβαν οι Γερμανοί το νησί τουφέκισαν τους οχτώ Εβραίους του Ηρακλείου που συνάντησαν, αφού προηγουμένως είχαν βομβαρδίσει την ιστορική Συναγωγή της πόλης. Τα κοιμητήρια του Ηρακλείου, των Χανίων και του Ρεθύμνου συλήθηκαν και καταστράφηκαν. Όσες ταφόπετρες σώζονται σήμερα οφείλονται στο γεγονός ότι η «αισθητική επινοητικότητα» των Ναζί χρησιμοποίησε πολλές ταφόπετρες ως υλικό κατασκευής οχυρωματικών έργων.

Το πρωί της 20ής Μαΐου 1944, σε κάθε εβραϊκό σπίτι παραδόθηκε, γραμμένη στα ελληνικά μια ειδική διαταγή: «Δια την μεταφοράν σας πρέπει μαζί με τους εις την οικογένειαν συγκαταλέγοντες εβραϊκής φυλής να ετοιμασθείτε αμέσως προς αναχώρησιν. Εχετε 45 να ετοιμασθείτε. Εσείς και οι δικοί σας πρέπει να πάρετε μαζί σας:

Α) ‘Όλα τα προσωπικά χαρτιά

Β) ‘Όλα τα κοσμήματα και άλλα πράγματα σας αξίας

Γ) Σημειώσεις περί τραπεζικών πιστώσεων, συμμετοχής εις οικονομικάς επιχειρήσεις, περί γαιοκτησίας κ.λπ.

Δ) Κουβέρτες, φορέματα και ρούχα, καθώς και πρόχειρα τρόφιμα δια ημέρες. Το συνολικόν βάρος αυτών των πραγμάτων οφείλει να μην υπερβαίνει τα 50 κιλά».

Τη νύχτα της ίδιας ημέρας συνελήφθησαν 314 Εβραίοι στα Χανιά και 26 στο Ηράκλειο, οι οποίοι κρατήθηκαν στις φυλακές της Αγυιάς, μέχρι τις 3 Ιουνίου. Στις 4 Ιουνίου με στρατιωτικά αυτοκίνητα τους μετέφεραν μέσω Ρεθύμνου στο Ηράκλειο, όπου κρατήθηκαν στις φυλακές του φρουρίου Μακάσι. Φημολογείται, ότι μόνο δύο Εβραίοι γλίτωσαν τη σύλληψη κι αυτοί διότι τους έκρυψαν χωρικοί στον Κίσσαμο.

Ο κρητικός λαός συμπαραστάθηκε με κάθε μέσο στους δοκιμαζόμενους συμπατριώτες του. Οι Ναζί, ωστόσο, είχαν τον τελευταίο λόγο. Το απόγευμα της 7^{ης} Ιουνίου οι 340 Εβραίοι με ξύλο και οδυρμούς επιβιβάστηκαν από το λιμάνι της Σούδας μαζί με 48 Ελληνες αντάρτες και 112 Ιταλούς που πρόσκειντο στους Συμμάχους, στο μοιραίο φορτηγό ατμόπλοιο, το οποίο όταν νηολογήθηκε στην Αγγλία το1907, έφερε το όνομα «Hollywood”, ενώ μετονομάστηκε σε «Ταναίς» το 1935, όταν πέρασε σε ελληνικά χέρια.

Ακολουθώντας την τακτική του νυχτερινού πλου, το πλοίο απέπλευσε μετά τη δύση του ήλιου συνοδευόμενο από δύο μικρά καταδιωκτικά σκάφη και το εξοπλισμένο ιστιοφόρο «’Ηρα», με προορισμό το λιμάνι του Πειραιά.

Το ατμόπλοιο «Ταναίς» εντοπίστηκε από το αγγλικό υποβρύχιο Vividστις 2.31 π.μ. της 9^{ης} Ιουνίου, όταν πλέον η νηοπομπή βρισκόταν στον τομέα περιπολίας του.

Στις 3.12 π.μ. το υποβρύχιο βρέθηκε στην κατάλληλη θέση επιθέσεως και εξαπέλυσε εναντίον του «Ταναίς» τέσσερις τορπίλες. Δύο λεπτά αργότερα, δύο από τις τέσσερις τορπίλες χτύπησαν το σκάφος και ακολούθησαν ισάριθμες εκρήξεις.

Phoca PDF

Τη στιγμή εκείνο το πλοίο βρισκόταν 23 μίλια βορειοανατολικά του Ηρακλείου. Τα επόμενα 45 λεπτά τέσσερις ακόμα εκρήξεις ακούστηκαν και το πλοίο βυθίστηκε παίρνοντας μαζί του εκατοντάδες ανθρώπινες ζωές. Το ατμόπλοιο Ταναίς βρισκόταν πλέον στο βυθό, σε βάθος 1.858 μέτρων.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Phoca PDF

Μετά το Ολοκαύτωμα, σ
συνολικά Εβραίοι. Το 1956 υπήρχαν μόνο 2 οικογένειες στα Χανιά και αργότερα κανένας.

Το 1999 αναστηλώθηκε η Συναγωγή Ετς Χαγίμ των Χανίων η οποία έκτοτε λειτουργεί κατά τις εβραϊκές γιορτές αλλά και ως πολιτιστικό κέντρο. Η Συναγωγή αποτελεί ένα ζωντανό κύτταρο της πόλης και με τις ποικίλες δράσεις πολιτισμού που φιλοξενεί προσελκύει το ενδιαφέρον χιλιάδων τουριστών που την επισκέπτονται κάθε χρόνο αλλά και της τοπικής κοινωνίας.

ΜΝΗΜΕΙΟ ΘΥΜΑΤΩΝ ΤΑΝΑΪΣ

Το 2013, με ενέργειες του Δήμου Χανίων και του ΚΙΣΕ, τοποθετήθηκε στην Ακτή Μιαούλη (Πύλη της Άμμου), το Μνημείο θυμάτων του ναυαγίου του ατμόπλοιου “Τάναϊς”. Το μνημείο, το οποίο φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη κ. Μίλτο Παπαστεργίου, είναι αφιερωμένο στους Έλληνες Εβραίους της Κρήτης, στους Χριστιανούς αντιστασιακούς του νησιού και στους Ιταλούς αντιφασίστες αιχμαλώτους που έπεσαν θύματα των Ναζί κατακτητών και βρήκαν τραγικό θάνατο στη βύθιση του ατμοπλοίου “Τάναϊς”, στις 9 Ιουνίου 1944.

Phoca PDF